

Všivec bahenní v přírodní rezervaci Mokřady pod Vlčkem. Foto Přemysl Tájek.

Všivec bahenní – chlouba mokřadů aneb co přinesl monitoring v roce 2025

Lucie Sedláčková, Přemysl Tájek a Jana Rolková

AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les

V rámci celostátního projektu „Monitoring a mapování vybraných druhů rostlin a živočichů a sledování předmětů ochrany chráněných území“ probíhala v roce 2025, kromě síťového mapování zmíněného v předešlém článku o motýlech Žluticka (str. 34), celá řada dalších aktivit.

S vynaloženým úsilím externích odborníků i pracovníků Správy CHKO Slavkovský les byly provedeny též podrobné inventarizační průzkumy vybraných skupin organismů v menších chráněných územích, jimiž jsou přírodní rezervace, přírodní památky nebo evropsky významné lokality. Cílem těchto průzkumů je udělat si co nejlepší představu o bohatosti a uspořádání druhů na lokalitě. V uplynulém roce 2025 byla pozornost věnována ochranařsky významným skupinám, například obojživelníkům, ale i skupinám málo probádaným jako jsou lišejníky a houby. Lokality určené k průzkumům byly pečlivě vybrány tak, aby výsledky výzkumů byly co nejprínosnějším vodítkem pro ochranaře při plánování péče o nejcennější části naší přírody.

Nepřekonatelnou metodou je mapování biotopů, jež je v projektu zaměřeno pouze na území maloplošných chráněných území (zjednodušeně rezervací). Díky úmorné práci botaniků lze prostřednictvím diagnostických druhů cévnatých rostlin určit typ, rozlohu a kvalitu každého biotopu nacházejícího se ve sledovaném území. Pravidelně aktualizovaná vrstva mapování biotopů je dlouhodobě zásadním podkladem pro ochranu přírody v České republice. Na území rezervací probíhá mapování biotopů nově podle upravené metodiky, jejímž cílem je získat co nejpodrobnější a nejpresnější údaje.

Proměny v krajině je možné pozorovat také pomocí ověřování historických výskytů ohrožených druhů, typicky cévnatých rostlin – usedlých pamětníků naší přírody, anebo pravidelnými každoročními nebo obročními návštěvami lokalit. Tak lze na sledovaných lokalitách v dlouhodobějším horizontu hodnotit vývoj populací například raků nebo obojživelníků, které dobře odrážejí stav našich potoků, tůní a rybníků.

Dalším možným způsobem, v ochranařské praxi menší novinkou, je výběr několika málo indikačních druhů, jejichž sledování umožňuje vyhodnocování vývoje cenných stanovišť v rezervacích. Typicky se jedná o hlavní předměty ochrany jednotlivých rezervací a naším nelehkým úkolem během projektu je pokusit se stanovit časově nejefektivnější a zároveň co nejvíce přínosnou a opakovatelnou metodiku pozorování.

V případě přírodní rezervace Mokřady pod Vlčkem jsme pro zhodnocení zachovalosti slatinných biotopů zvolili jako klíčový ukazatel (indikátor) počet jedinců **všivce bahenního** (*Pedicularis palustris*).

Všivec bahenní je nápadná dvouletá případně vytrvalá poloparazitická rostlina vázaná na podmáčená stanoviště, jako jsou rašeliníště a slatiniště. Obvykle dorůstá výšky od 20 cm až do 60 cm, některé zdroje ale uvádějí až těžko uvěřitelných 150 cm. Jde o poměrně nápadné a často bohatě větvené rostliny s načervenalými peřenosečnými listy a růžovými květy. Kvete od června do července, koncem léta se z květů s nafouklým kalichem vytvářejí tobolky s několika desítkami až stovkami poměrně velkých zploštělých semen. Typickými hostiteli všivce bahenního jsou jednoděložné rostliny,

Růžové květy všivce bahenního mezi chomáčky plodů rovněž velmi vzácného suchopýru široolistého – typický černový obrázek z nejcennějších částí slatiniště na Mokřadech pod Vlčkem.
Foto Přemysl Tájek.

zejména ostřice, psinečky, lipnice či kostřavy, a na Mokřadech pod Vlčkem dokonce rákos obecný. Na hostitelské rostliny se všivec připojuje kořeny a odebírá od nich vodu a minerály (Decler et al. 2013, vlastní pozorování). Vzhledem k rozsáhlým zásahům do vodního režimu v naší krajině, na něž je všivec velmi citlivý, došlo k jeho úbytku a v současnosti patří mezi silně ohrožené druhy naší květeny (Hrouda 2000; web1; web2).

V přírodní rezervaci Mokřady pod Vlčkem se nachází stabilní početná populace tohoto zajímavého druhu na ploše o rozloze 0,5 ha. Stáli jsme tak před výzvou, jak jej co nejpřesněji a neúčinněji spočítat. Plochu s výskytem všivce na lokalitě jsme si proto rozdělili pomocí měřících pásem na 18 pásmů o šířce pěti metrů a v nich jsme zaznamenávali počet všech kvetoucích všivců (a kromě nich taktéž přítomnost dalších vzácných

indikačně významných druhů rostlin – prstnatce Fuchsova, rosnatky okrouhlosté, tučnice bahenní, baňičky bahenní a bahničky chudokvěté).

V platném plánu péče o přírodní rezervaci byl v roce 2023 jako jeden z indikátorů příznivého stavu slatiniště zvolen minimální počet kvetoucích všivců bahenních. Na základě předchozích odhadů byla tato hodnota stanovena na alespoň 400 kvetoucích jedinců. Výsledky letošního sčítání však ukázaly, že populace je mnohem početnější, než jsme předpokládali – napočítali jsme 885 kvetoucích všivců. Podle dostupných informací je zřejmé, že jde o jednu z nejpočetnějších populací tohoto druhu v České republice (AOPK ČR, 2025).

Výsledek průzkumu nás, ochránáře, příjemně překvapil a je zároveň i odměnou za neutuchající práci na managementech probíhajících v rezervaci v gesci Správy CHKO Slavkovský les. Všivec je nejen výborným ukazatelem o zachovalosti slatiniště, ale i pomocníkem v boji proti expanzivnímu rákosu, který je nutné minimálně jednou ročně pokosit. Kvůli častějším suchům bude také nutné do budoucna pokračovat v již zahájených revitalizacích se záměrem navrátit vodní režim mokřadů do co nejvíce přirozeného stavu.

Doufáme, že za šest let, až budeme monitoring všivce z důvodu aktualizace plánu péče opakovat, budou počty opět stejně příznivé, ne-li vyšší. Budeme všivci držet palce. ■

Literatura:

AOPK ČR (2025): Nálezová databáze AOPK ČR. [on-line databáze; portal.nature.cz]. 2025-12-20.

Decler K., Bonte D. et van Diggelen R. (2013): The hemiparasite *Pedicularis palustris*: 'Ecosystem engineer' for fen-meadow restoration. – *Journal for Nature Conservation* 21(2): 65–71.

Hrouda L. (2000): *Pedicularis* L. – všivec. In: Slavík B. [ed.] (2000): Květena České republiky. 6. Academia, Praha. 770 pp.

web1: <https://pladias.cz/taxon/overview/Pedicularis%20palustris>

web2: <https://portal.nature.cz/w/druh-38595#/>